

Bijlage I: Uitvoeringsagenda

Naast de aanpak van deze tussenstap is de afgelopen periode ook voortvarend gewerkt aan het ten uitvoer brengen van de afspraken uit het Startpakket van 25 april jl. Alle daarin opgenomen besluiten krijgen thans uitvoering (bijvoorbeeld ook afspraken rondom ruimtelijk instrumentarium (Omgevingswet/analogie instrumentarium 'Wilg') en de aanpak van de natuurdoelanalyses). De aanpak is vormgegeven via vier sporen, hieronder wordt per spoor een toelichting gegeven op enkele stappen die zijn gezet in de uitvoering.

3.1 Uitvoering spoor 1: vergunningstelsel en wetgeving

In spoor 1 van de samenhangende aanpak werkt het kabinet aan oplossingen gericht op het aanpassen van het vergunningstelsel en wetgeving. Dit is van essentieel belang voor het op gang brengen van de vergunningverlening en voor stikstofreductie en verduurzaming. In de Kamerbrief van april zijn de verschillende stappen die het kabinet hiertoe wilde zetten aangekondigd.

In de afgelopen periode is op verschillende onderdelen voortgang geboekt. Hieronder worden de belangrijkste ontwikkelingen toegelicht. Het gaat hierbij om de volgende onderwerpen: a) Herziening vergunningstelsel; b) Rekenkundige ondergrens; c) Vervanging omgevingswaarden stikstof; en d) AMvB vergunningvrije verduurzamingsactiviteiten.

a) Herziening vergunningstelsel

Het kabinet werkt aan een fundamentele herziening van het vergunningstelsel. Doel hiervan is om de vergunningverlening weer op gang te brengen en tegelijk natuurbehoud en -herstel te borgen. Er wordt gewerkt aan verschillende varianten, waarbij de inzichten uit deze varianten worden meegenomen in de herziening van het stelsel.

Als coördinerend minister heb ik met de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening als systeemverantwoordelijke voor de Omgevingswet, overleg gevoerd over de vervolgstappen in de herziening van het vergunningstelsel. Daarnaast betrek ik bij de uitwerking van de herziening van het vergunningstelsel ook voorstellen die door medeoverheden en maatschappelijke partners zijn benoemd. Met deze gezamenlijke inzet wordt toegewerkt naar een toekomstbestendig vergunningstelsel dat ondernemers rechtszekerheid biedt en bijdraagt aan de wettelijke doelen voor natuurbehoud en -herstel.

b) Rekenkundige ondergrens

Het kabinet wil de rekenkundige ondergrens zo snel mogelijk invoeren. In de vorige Kamerbrief¹ heb ik aangegeven dat ter voorbereiding op de invoering nog enkele stappen nodig zijn.. Ten eerste zal op zo kort mogelijke termijn de rekenkundige ondergrens worden ingebracht in een lopend proces bij de Afdeling bestuursrechtsspraak van de Raad van State, vanzelfsprekend in samenwerking met provincies. In dit proces zal de juridische houdbaarheid van de rekenkundige ondergrens worden vastgesteld. Ten tweede bereiden we de implementatie op dit moment voor, zoals eerder met uw Kamer gewisseld.

c) Vervanging omgevingswaarden stikstof

Zoals reeds aangekondigd², is de internetconsultatie van het wetsvoorstel voor de vervanging van de huidige omgevingswaarden voor stikstofreductie uit de Omgevingswet op 14 juli 2025 gestart. De internetconsultatie heeft tot en met 24 augustus opengestaan. Na verwerking van de consultatiereacties wordt het wetsvoorstel getoetst door de Raad van State. We zijn alle reacties aan het bekijken, en bezien of die aanleiding geven tot aanpassingen. Daarna wordt het voorstel, via de Ministerraad, aangeboden aan de Raad van State. Mijn verwachting is dat het wetsvoorstel eind 2025 naar uw Kamer wordt verzonden voor behandeling.

d) AMvB vergunningvrije verduurzamingsactiviteiten

Vergunningverlening is op dit moment erg ingewikkeld. Dit geldt ook voor verduurzamingsactiviteiten die juist op termijn veel stikstof verminderen, zoals de omschakeling naar elektrische treinen, woonwijken die van het gas gaan en overstappen op warmtepompen, en veehouders die hun stallen verduurzamen. Het kabinet vindt ook dit aspect zeer onwenselijk.

¹ Kamerstuk 35 334, nr. 399.

² Kamerstukken II, 2024-2025, 35334, 405.

Op 25 augustus is de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) over vergunningvrije verduurzamingsactiviteiten in internetconsultatie gegaan. Met deze AMvB wil het kabinet verduidelijken dat bepaalde verduurzamingsactiviteiten, zoals bijvoorbeeld verduurzaming van stallen en woningen, onder voorwaarden niet vergunningplichtig zijn voor de Natura 2000-activiteit (natuurvergunning) en daarmee zo snel mogelijk kunnen worden uitgevoerd. Tijdens de internetconsultatie, die loopt tot en met 5 oktober 2025, kan op het voorstel worden gereageerd.

3.2 Uitvoering spoor 2 (startpakket): maatregelen voor emissiereductie en natuur

Een structurele daling van stikstofemissie en herstel van natuur zijn binnen het huidige stelsel noodzakelijk om de vergunningverlening weer op gang te helpen. Alle sectoren zijn daarvoor aanzet: industrie, landbouw (alle vormen van landbouw, waaronder ook biologische landbouw), en mobiliteit en bouw. In de Kamerbrief van april heeft het kabinet daarom emissiereductiedoelen voor de industrie, landbouw en mobiliteit (inclusief bouw) aangekondigd. In de afgelopen periode is gestart met de uitvoering van het startpakket. Die worden hieronder verder toegelicht voor de volgende maatregelen:

- a) Vrijwillige beëindigingsregeling & Extensiveringsregeling
- b) Ontwikkeling nieuwe doelsturingssystematiek
- c) Investeren in natuurherstel
- d) Regionale Maatwerkaanpak/Veluwe en de Peel
- e) Uitbreiding agrarisch natuurbeheer
- f) Verbetering natuurmonitoring
- g) Afspraken met ketenpartijen en banken over hun financiële bijdrage
- h) Industrie
- i) Mobiliteit en bouw

a) Vrijwillige beëindigingsregeling & Subsidieregeling extensivering melkveehouderij

Er is voortgang gemaakt op de uitwerking van de Vrijwillige beëindigingsregeling (hierna: Vbr) en de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij (hierna: Sem). Met de invulling van de belangrijkste contouren van de Vbr wordt toegewerkt naar een versie van de regeling met toelichting waarmee in oktober de prenotificatieprocedure gestart kan worden. Sinds 29 juli jl. ligt de Sem ter prenotificatie bij de Europese Commissie. Over de verdere voortgang van de Vbr, en de SEM, informeer ik uw Kamer met regelmaat.

b) Ontwikkeling nieuwe doelsturingssystematiek

Ik zal uw Kamer blijven informeren over de ontwikkeling van het systeem van doelsturing en de voortgang hiervan. Met de 200 miljoen euro extra voor doelsturing uit het startpakket, gaan we de komende periode belangrijke slagen maken om dit systeem in stappen verder te brengen.

c) Investeren in Natuurherstel

In het startpakket van april is al €100 mln. vrijgemaakt om te gebruiken voor het treffen van maatregelen gericht op natuurherstel. Op dit moment wordt samen met het IPO en de provincies bekeken waar deze middelen het beste ingezet kunnen worden, waarbij speciale aandacht is voor overbelaste natuurgebieden. Met het oog op een effectieve realisatie, wordt ook gekeken naar voorstellen die al klaarliggen, bijvoorbeeld in het kader van Programma Natuur en de koploperprojecten.

d) Regionale Maatwerkaanpak voor Veluwe en de Peel

In de kamerbrief van 25 april 2025 heeft het kabinet een regionale maatwerkaanpak aangekondigd, startend op de Veluwe en in de Peel. Hiervoor heeft het kabinet €600 miljoen beschikbaar gesteld. In juli zijn intentieverklaringen getekend met de regio's Veluwe en de Peel waarin Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen hun langdurige, gezamenlijke inzet vastleggen.

De Peel richt zich daarbij onder meer op extensivering, herverkaveling en innovatieve bedrijfsaanpassingen om stikstofreductie te realiseren én grasland in kwetsbare gebieden te behouden. De regio Veluwe richt zich met de aanpak op vrijwillige maatregelen binnen en buiten de directe omgeving van overbelaste natuur, waaronder innovatieve bedrijfsvoering, extensivering en hydrologische ingrepen. De maatregelen worden in overleg met regionale partners verder uitgewerkt. Met deze samenwerking met de regio's geef ik tevens uitvoering aan de motie Podt³, die verzocht met de provincies in gesprek te gaan over de voorwaarden van besteding van de middelen. Met de beschikbare middelen kunnen de regio's Veluwe en de Peel voortvarend aan de slag met de stikstofreductie, natuurherstel en het bieden van perspectief.

³ Kamerstuk 28 973, nr. 274.

e) Uitbreiding agrarisch natuurbeheer

Dankzij het startpakket met €200 mln. jaarlijks wordt gewerkt aan de versterking en doorontwikkeling van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) richting 2026 en de periode daarna. In de recente Kamerbrief⁴ is de uitwerking van de eerder gepresenteerde contourenbrief toegevoegd, met prioriteit voor inzet van agrarisch natuurbeheer in leefgebieden van de grutto en de gebieden in en rond Natura 2000. In samenwerking met provincies en uitvoeringsorganisaties worden concrete stappen gezet om de uitvoering te versterken en het areaal vanaf 2026 uit te breiden.

f) Verbetering Natuurmonitoring

Voor de verbetering van de natuurmonitoring en -informatievoorziening werken Rijk, provincies en ketenpartijen gezamenlijk aan het Verbeterprogramma VHR-monitoring. Dit programma leidt tot verbeterde monitoringsmethodieken en -producten, zoals onder andere een handreiking voor het opstellen van monitoringsplannen voor omgevingscondities, een uniforme beoordelingssystematiek voor de kwaliteit van habitattypen en afspraken over de uniforme registratie van natuurmaatregelen.

Voor de structurele uitvoering van deze verbeterde monitoring wordt momenteel een plan van aanpak gemaakt, gezamenlijk met provincies, Rijkswaterstaat en Defensie. Ook worden er de komende tijd meer bodemmetingen gedaan in natuurgebieden, om te komen tot een doelgericht monitorings- en beoordelingssysteem ten behoeve van vergunningverlening, natuurbeheer en nationale monitoring.

g) Ketenaanpak

Tijdens het commissiedebat Landbouw, Klimaat en Voedsel is het gegaan over de afspraken met ketenpartijen en banken over hun financiële bijdrage, en is toegezegd om hierover de Kamer te informeren. In deze aangekondigde brief zal worden toegelicht hoe de supermarkten, voedselverwerkers, veevoergiganten en banken concreet kunnen gaan meebetalen aan de opgaven.

h) Industrie

Er is de afgelopen jaren al gestuurd op een sterke reductie van stikstofoxiden (NO_x) in de industrie via diverse nationale en Europese wet- en regelgeving, lopend klimaatbeleid, het Schone Lucht Akkoord (SLA) en het bestaande Programma Stikstof en Natuurverbetering (PSN). Ook de komende jaren worden bestaande regels en verplichtingen verder aangescherpt, wat tot verdere reductie van NO_x zal leiden. In aanvulling hierop zijn er ook verschillende subsidieregelingen die leiden tot verdere verduurzaming van de industrie, waaronder de reductie van NO_x.

Ook op reductie van ammoniak wordt ook ingezet via het milieubeleid. Daarnaast is er de Aanpak Piekbelasting Industrie waarbinnen bindende afspraken worden gemaakt met bedrijven over het terugbrengen van ammoniakemissie.

i) Mobiliteit en bouw

Mede door de strenge Europese en internationale emissienormen voor voertuigen, schepen en mobiele werktuigen zijn de NO_x-emissies in de mobiliteitssector de afgelopen jaren al fors gedaald. Er is in dit kader bijvoorbeeld voor gekozen om nagenoeg de gehele sector mobiliteit op te nemen in het dwingende Europese emissiehandelssysteem, waarmee de emissies worden begrensd en betaald.

Op nationaal niveau wordt deze emissiereductie verder versterkt met verschillende beleidsmaatregelen, mede vanuit klimaat- en luchtkwaliteitsbeleid. Zo wordt de overstap naar elektrisch vervoer gestimuleerd met verschillende financiële regelingen en via het faciliteren van passende laadinfrastructuur. Ten slotte wordt op emissiereductie gestuurd via fiscale maatregelen zoals de invoering van een vrachtwagenheffing, en autobelastingen zoals brandstofaccijns, bpm en de MRB, waar onder meer de belastingdienst op toe ziet. Uit de meest recente ramingen van het PBL komt naar voren dat met het reeds ingezette beleid, zonder aanvullende maatregelen, een halvering van de NO_x-emissies kan worden bereikt in 2037 ten opzichte van 2019.

3.3 Uitvoering spoor 3: impact van de uitspraken

Spoor 3 van de MCEN richt zich op het inzichtelijk maken van de implicaties van rechterlijke uitspraken⁵ voor ondernemers en medeoverheden. Daarom is bij de start van spoor 3 binnen de MCEN een vragenloket opgericht. Het doel van dit loket is het beantwoorden van alle vragen die

⁴ Kamerstuk 33 576, nr. 460.

⁵ ECLI:NL:RVS:2024:4923 en ECLI:NL:RVS:2024:4909.

binnenkomen naar aanleiding van de uitspraken van de Raad van State van 18 december 2024. De ingediende vragen worden beantwoord en vervolgens gepubliceerd op de websites van BIJ12 en Ons Levend Landschap. Op deze wijze ontstaat een overzichtelijke vraag-en-antwoordlijst die ook voor andere partijen relevant kan zijn. Het vragenloket biedt externe partijen, waaronder individuele ondernemers en medeoverheden, inhoudelijke duiding van de problematiek.

3.4 Uitvoering spoor 4: Europa

Ook in Europa werken we actief aan concrete resultaten. Het kabinet geeft de inzet op EU-niveau vorm, in opvolging van de voortgang op nationaal niveau. De maatregelen en voorstellen uit het startpakket zijn hiervoor een belangrijke stap, en nemen we mee naar Europa.

In opvolging van dit pakket en de stapsgewijze hervorming van het vergunningenstelsel om Nederland van het slot te krijgen, gaat het kabinet verder in gesprek op Europees niveau. Het kabinet inventariseert de knellende wet- en regelgeving op Europees niveau die in de weg staat van stappen vooruit, zodat hiervoor in Brussel en samen met andere lidstaten actief kan worden opgetrokken voor aanpassing. Daarnaast brengt het kabinet de Nederlandse punten naar voren in de aanloop naar, en in de onderhandelingen over, de zogeheten Omnibus-pakketten van de Europese Commissie, die gericht zijn op vereenvoudiging van bestaande Europese wet- en regelgeving. Ook voert het kabinet gesprekken met de Commissie over structurele stikstofreductie, natuurbehoud en -herstel. De inzet richt zich onder andere op goedkeuring van Nederlandse maatregelen (zoals vrijwillige beëindiging en doelsturing), het optimaal benutten van ruimte binnen bestaande EU-regels (waaronder de Habitatrichtlijn en staatssteunregels) en aanpassingen, zoals herijking van Natura 2000-gebieden.

Ook pleit het kabinet voor verduidelijking van EU-regelgeving om kleine, tijdelijke stikstofemissies bij energietransitie-projecten mogelijk te maken, juist omdat deze projecten op termijn tot reductie leiden.

Tot slot wordt gewerkt aan de aanstelling van en de verdere invulling van de opdracht voor de stikstofgezant.